

Problemele actuale ale evidenței efectivului populației în Republica Moldova

Constantin MATEI
Doctor habilitat, Profesor universitar

Iacob COCOȘ
Lector universitar

Catedra Gândire Economică,
Demografie, Geoeconomie, ASEM

Current issues regarding the maintenance of population records in Republic of Moldova

Constantin MATEI
Doctor habilitate, University Professor

Iacob COCOȘ
University Lecturer

Department of *Economic Thought*,
Demography, Geoeconomics, AESM

Abstract. *The population is the most dynamic and sensitive component of the environment. More than any other component of the noosphere, the population is subjected to the impact of both internal (demographical) factors, as well as external factors, such as economic, political, social, natural etc. Thus, the population system has become an object of study for many scientific disciplines since ancient times. The dynamic nature of this system is investigated through intense research revealing considerable transformations in the size of the population, in its structure and repartition and other aspects of this system. In the 20th century, demographical studies extensively developed and a whole system of branches within the science of demography emerged. Several demography schools appeared in this period. This article brings into discussion several theses that, in authors' opinion, determine the performance of demographical studies in the Republic of Moldova.*

Keywords: *population records, system of population, population size and structure, population migration, the State Register of Population.*

Introducere

Populația este cea mai dinamică și mai sensibilă componentă a mediului ambiant. Mai mult decât oricare altă componentă a noosferei, populația este supusă impactului și influenței atât a factorilor interni (demografici), cât și a factorilor externi, de natură economică, politică, socială, ecologică ș.a. Astfel, din cele mai vechi timpuri, sistemul populației a devenit obiect de studii al multiplelor științe. Astăzi, dinamismul acestui sistem este reflectat nu numai de transformările semnificative în efectivul, repartizarea și structura populației, dar și de intensa dezvoltare a studiilor cu privire la diverse aspecte și componente ale acestui sistem.

În secolul XX, studiile demografice au cunoscut o dezvoltare amplă. În această perioadă, s-a format un sistem de științe demografice și s-au dezvoltat mai multe școli demografice. Totuși, în prezent există mai multe probleme care necesită rezolvare. Astfel, în articol sunt relevate unele probleme, care, în opinia autorilor, determină calitatea studiilor demografice în Republica Moldova.

Din istoricul studiilor demografice

Cunoștințele demografice sunt atestate în istorie foarte devreme. Bunăoară, în Sparta

antică (sec. VIII, î. Hr.), cunoștințele demografice se foloseau pe larg în procesul de administrare a statului. Multe legi erau bazate pe ideea menținerii evoluției populației: una din legile lui Lisgurt din Sparta (sec. VIII p. Hr.) stipula că „bărbații erau obligați să se căsătorească până la vârsta de 35 de ani, altfel, erau pedepsiți [3, p.10]. O altă lege, din același set, prevedea că „grija față de copii trebuie să înceapă cu grija față de mamă. Femeia trebuie să fie sănătoasă și veselă. Numai atunci copiii vor fi voinici și sănătoși” [3, p.11].

De fapt, populația devine obiect al cercetării din cele mai vechi timpuri. Începând cu primele descrieri în științele istorice, filosofice, geografice, se face referință la populație și la spectrul larg de activități ale acesteia. Cea mai veche lucrare, care s-a păstrat până în zilele noastre, este lucrarea lui Herodot, intitulată „Istorie” [2], scrisă în secolul IV î. Hr. Lucrarea comportă caracter istoric pentru istorici, caracter geografic – pentru geografi. Și filosofii recurg cu succes la această lucrare. Istoricul B. G. Boruhovici, analizând lucrarea lui Herodot, subliniază că „*Herodot este recunoscut nu numai ca „părinte al istoriei”, dar și „fondatorul geografiei și etnografiei* [2, p.490] trăgând concluzia că „*istoria este geografie, iar geografia este istorie.*” Dar pentru studiile de demografie istorică, lucrarea lui Herodot constituie un adevărat tezaur de informație raportată la popoarele vechi, inclusiv despre activitățile populației, și deplasările ei terestre, credință, obiceiuri, mod de viață și alte aspecte. În acest context, cu referință la poporul românesc, a devenit cunoscută expresia „*La un colț de masă cântă, la alt colț de masă plâng.*” [2, p.240].

Mai recent, a doua jumătate a secolului XX se caracterizează printr-o intensificare a studiilor demografice. Acest fapt este remarcat și de profesorul V.V. Poçșișevskii cu referință la Uniunea Sovietică: „Dezvoltarea intensă a geografiei populației a avut ca rezultat apariția unui număr mare de publicații – articole științifice, culegeri de studii, monografii și multe alte materiale atât în plan unional, cât și în plan regional (pe republici unionale, raioane economice și alte tipuri de regiuni) [1, p.25].

Problema evidenței statistice a efectivului populației

Experiența recensămintelor populației, care s-au desfășurat în Republica Moldova în a. 2004 și a. 2014, a demonstrat că fără o pregătire temeinică a organizării recensămintelor este imposibilă obținerea rezultatelor scontate veridice și argumentate. Responsabilitatea și competența în materie trebuie să fie asigurate începând de la nivelele inferioare până la cele superioare. Considerăm că în etapa actuală este necesară schimbarea sau, cel puțin, modificarea mecanismului de realizare a recensământului.

Problema organizării recensămintelor este caracteristică mai multor state ale lumii, cu precădere celor tinere și slab dezvoltate, supuse influenței proceselor de migrație a populației. Pe parcursul istoriei, spațiul geografic al Moldovei s-a aflat la interferența fluxurilor migratorii de la est spre vest și de la sud spre nord, fiind un spațiu binecuvântat care a prezentat întotdeauna interes pentru imperiile și statele lumii. Acest fapt a determinat soarta dramatică și plină de evenimente a poporului băștinaș, dar și problemele cu care se confruntă societatea contemporană. Se înțelege că în condiții de invazie a numeroase popoare, în acest spațiu a fost și este dificilă ținerea evidenței statistice a efectivului populației.

Schimbările politice din perioada contemporană și-au lăsat amprenta nu doar asupra situației demografice în țară, dar și asupra calității evidenței numerice a populației, care stă la baza tuturor studiilor în domeniul demografiei, dar și a sociologiei, economiei, inclusiv în domeniul politicilor. Astfel, din cauza lipsei unei evidențe corecte a efectivului populației, survin diverse erori nu numai în previziunile demografice, dar și în cele economice și sociale.

În perioada sovietică se admiteau erori în evidența populației, deseori, în mod intenționat, mai cu seamă, în statistica mortalității infantile și materne, statistica sinuciderilor, omuciderilor și altor fenomene secretizate de stat. Acest lucru se făcea în mod expres pentru a camufla statistica stării civile a populației cu scopul de a demonstra prioritatea sistemului socialist față de cel capitalist.

După destrămarea sistemului sovietic de evidență statistică a populației, până în prezent în Republica Moldova nu s-a elaborat un alt sistem complex de evidență a migrației și efectivului populației. Deși, în decursul acestor ani, multe elemente ale statisticii civile a populației au fost adaptate la sistemul statelor europene, susținem opinia că în Republica Moldova are loc falsificarea intenționată a datelor statistice privind efectivul populației, fapt care le convine guvernanților. Pentru comparație, în opinia noastră, erorile admise la recensămintele din secolul trecut nu erau atât de semnificative, iar impactul era diminuat prin calculele ulterioare.

Astfel, recensământul populației din a. 2004 organizat cu mari dificultăți, a demonstrat că societatea și instituțiile corespunzătoare nu au fost pregătite pentru efectuarea unor evaluări statistice de anvergură. Totuși, atunci donatorii străini, au aprobat convențional rezultatele recensământului. Astfel, recent s-a constatat că la momentul recensământului, în octombrie 2004, efectivul populației prezente de facto pe teritoriul Republicii Moldova constituia 3383,3 mii de persoane, în timp ce, în datele publicate ale recensământului figurează cifra de 3607,4 mii de persoane. Corespunzător, diferența de 224,1 mii de persoane sau circa 6% din populația prezentă era utilizată pentru a face referință la populația stabilă. Concomitent, rezultatele recensământului indicau că aproximativ 370-380 mii de persoane se aflau peste hotarele Republicii Moldova. Considerăm că diferența menționată nu reprezintă o eroare, ci o fraudă demografică, socială, economică și chiar politică. Majoritatea experților sunt de părerea că „*în calcule, după recensământ, trebuie utilizat numărul populației prezente*” [4, p.97]. Reiese că instituțiile corespunzătoare din Republica Moldova, utilizează nejustificat așa numitul efectiv al populației stabile în scopuri meschine, pentru a arăta că economia se dezvoltă, populația activează, iar procesele migratorii nu afectează numărul și structura populației statului.

În acest context se impune întrebarea: care este realitatea în teritoriu? Adevărul este că în Republica Moldova, viața activă se desfășoară cu precădere în municipiile Chișinău și Bălți, iar

în celelalte regiuni domină sărăcia și economia degradată, or, pentru menținerea instituțiilor statale și a aparatului administrativ la toate nivelele, se recurge la mărirea artificială a efectivului populației. Spre exemplu, pentru menținerea statutului de primărie, numărul populației trebuie să constituie minimum 2,5 mii de locuitori. Ca urmare, numărul de locuitori indicați în cadrul recensământului în localitățile republicii nu corespunde cu cel real, ceea ce poate fi dovedit inclusiv prin următoarele:

- Sondajele sociale efectuate în localitățile rurale. De exemplu, în satul Corjeuți (raionul Briceni), în documentele recensământului din a. 2004, se indică faptul că numărul populației constituie 7570 de locuitori (2004). În aceeași perioadă, primarul comunei, la una din emisiunile televizate, mărturisea că peste 2500 de persoane sunt plecate în străinătate de mai mulți ani.
- Elocvent este și sondajul efectuat în iarna-primăvara anului 2016, de platforma civică „Demnitate și Adevăr”. Persoanele responsabile de colectarea semnăturilor pentru organizarea referendumului cu privire la alegere directă a Președintelui țării mărturiseau că, în multe localități, nu se întrunește numărul necesar de persoane, deoarece populația este plecată peste hotare în căutarea unui trai decent. Pe multe străzi din sate locuiesc câte 2-3 familii, care supraveghează celelalte gospodării. Pot fi aduse multiple exemple de acest fel.

Astfel, având în vedere inexactitatea datelor primare introduse în sistemul statistic de evidență a populației, corectitudinea tuturor indicatorilor demografici este afectată. Se înregistrează decalaje la calcularea indicatorilor demografici: ratele natalității, mortalității, nupțialității, divorțialității și indicatorilor social-economici: produsul intern brut per capita, rata analfabetismului, în dependență de raportarea la efectivul populației prezente (3383,3 mii de locuitori) sau cel oficial (3607,4 mii de locuitori) în baza recensământului din a. 2004 [5].

Între timp, în perioada de după recensământul din anul 2004, numărul populației aflate peste hotarele țării a crescut și mai mult. În mass-media se vehiculează cifra de

aproximativ 1 milion de emigranți. În lipsa datelor statistice oficiale, ar putea fi utilizată informația emisă de ambasadele Republicii Moldova în diverse state. Spre exemplu, ambasada din Rusia face referință la circa 100 mii de persoane din R. Moldova oficializate doar în regiunile Moscovei și Sankt-Petersburgului. Și ambasada Republicii Moldova din Italia prezintă numărul de 100 mii. Ceva mai modeste sunt datele oferite de ambasadele Republicii Moldova din Spania, Portugalia, Grecia. Un număr mare de emigranți din R. Moldova sunt localizați în Israel, Canada, SUA, Anglia, Germania, precum și în alte state ale lumii.

Totodată, se poate afirma cu certitudine, că printre emigranții din R. Moldova există zeci de mii de persoane nelegalizate aflate în căutarea unui loc de muncă peste hotare.

Lipsa unui sistem performant de evidență numerică a populației determină probleme cu impact major asupra evoluției demografice. Una dintre aceste probleme constă în numărul mare de copii născuți în străinătate de către cetățenii Republicii Moldova, copii care, în majoritatea cazurilor, devin cetățeni ai statelor respective. Doar un număr mic din copiii născuți peste hotare sunt înregistrați în Republica Moldova. Altă problemă gravă este creșterea intensă a numărului de copii, care pleacă din Republica Moldova pentru reunificarea familiilor. Conform informației de la Direcția de Educație a municipiului Chișinău, anual, din școli pleacă peste hotare între 1000 și 2000 de copii. Cu siguranță, acești copii vor continua studiile în străinătate, iar întoarcerea lor în țară este, practic, compromisă.

Bineînțeles că în atare situație, rezolvarea problemei evidenței populației, ține de organizarea unui recensământ cu respectarea criteriilor cunoscute din experiența țărilor lumii. De menționat că, în acest sens, România și Rusia au acumulat o experiență bogată care ar putea fi utilizată și în Republica Moldova.

Problema evidenței statistice a migrației populației

O problemă acută este evidența statistică a migrației populației. Datele statistice oficiale denotă că creșterea intensității migrației populației Republicii Moldova a început, încă în

anii 70-80 ai secolului XX, când numărul mediu anual al persoanelor participante la migrație s-a ridicat la 160-180 de mii, dintre care peste 50% constituiau migranții interni, iar restul – migranți externi.

În prezent, în Republica Moldova, nimeni nu riscă să aprecieze care este numărul populației participante la procesul de migrație. Statistica oficială prezintă date destul de modeste, înregistrând sosiri în limitele a 3 mii de persoane și ieșiri de aproximativ 4-6 mii de persoane. În realitate însă situația este cu totul alta. Actualmente, ponderea cea mai mare în procesul migrațional îl dețin migrațiile ilegale, care au luat amploare în anii 90 ai secolului XX. Este cunoscut faptul că o mare parte din cei care pleacă legal din țară (în baza foilor turistice etc.), ajungând în țara de destinație nu respectă prevederile legale, devenind migranți ilegali. În plus, liberalizarea vizelor a facilitat plecarea cetățenilor R. Moldova în statele Uniunii Europene.

După distrugerea sistemului de evidență statistică a migrației, care funcționa în URSS până la începutul anilor 1990, nu au mai fost elaborate noi metode de evidență statistică a migrației, nici pentru migrația internă, nici pentru cea externă. Nu se poate afirma că n-au existat instituții responsabile de evidența migrației populației. Dimpotrivă, diverse structuri statale precum Biroul de Migrație și Azil, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Tehnologiei Informației și Comunicațiilor, Biroul Național de Statistică sunt responsabile de această evidență. Însă fiecare din aceste structuri are o direcție mai mult sau mai puțin izolată de celelalte și consideră datele deținute drept informație "de serviciu" pentru instituția lor. Ce ține de situația per ansamblu pe țară, nu se efectuează analize sistematice.

În acest context, la începutul anilor 2000, fostul director al Biroului de Migrație și Azil, dna Olga Poalelungi, a propus mai multe variante de evidență a migrației populației, care însă nu au fost acceptate de guvernanți pe motiv că nu ar fi eficiente. Presupunem că aceste variante nu le conveneau deoarece nu le permiteau să voaleze procesul de emigrație intensă a populației din țară. Totuși, după multiple încercări, s-a reușit implementarea

evidenței migrației externe prin înregistrarea tuturor actelor de ieșire din țară și intrare în țară. Bineînțeles, conform acestei metode, este dificil de constatat cine a părăsit țara pe termen lung, și cine – pe termen scurt. Ca urmare a acestei evidențe, au fost obținute date pentru anii calendaristici 2003 și 2004: ieșirile anuale din țară au fost estimate în limitele a 1,4-1,5 milioane de persoane și intrările în țară – 1,3-1,4 milioane. Deci, se înregistrează un număr foarte mare de traversări ale hotarelor Republicii Moldova. Bineînțeles că acest număr include și persoane care traversează hotarul de câteva ori pe zi și persoane care au plecat/intrat pentru trai permanent.

Din datele expuse, totuși, rezultă că diferența dintre numărul de ieșiri și numărul de intrări constituie aproximativ 100 mii de persoane. Totodată, făcând comparație cu datele activității intense a celor circa 30 de firme turistice, putem deduce capacitatea lor de transportare a turiștilor, care se înscrie în limitele menționate. Datele statistice despre organizarea turismului în R. Moldova confirmă acest fapt. Astfel, în anii 2011-2012 prin agențiile de turism au plecat anual aproximativ 136-147 mii de persoane și au sosit 11-13 mii de persoane [6]. Deci, diferența dintre numărul de turiști plecați și sosiți este de circa 120 mii de persoane. Și în acest caz nu putem afirma că aceste 120 mii de persoane sunt toți emigranți, deși putem presupune că cea mai mare parte din ei au procurat bilet într-o singură direcție. Despre aceasta vorbește și analiza scopurilor de călătorie ale turiștilor plecați. Astfel, din totalul persoanelor plecate în anul 2012 (146,8 mii), numai 1% a plecat cu chestiuni de afaceri și pe motive profesionale, 2% – cu alte scopuri, iar 97% au plecat cu scop de odihnă, recreere și vacanțe [7]. Ultima categorie de persoane constituie un număr impunător, dar în același timp, multe din ele urmăresc scopul angajării în câmpul muncii în statele Uniunii Europene.

La fel precum în cazul subiectului evidenței numărului populației, subiectul migrației ilegale camuflează mai multe probleme de ordin demografic, social și economic dintre care cele mai cunoscute țin de asigurarea socială, asistența medicală, securitatea individuală ș.a.

Necesitatea optimizării funcționării Registrului Populației în Republica Moldova

Optimizarea funcționării Registrului Populației constituie un factor care ar contribui substanțial la îmbunătățirea evidenței tuturor transformărilor în efectivul și structura populației. Atunci când au început discuțiile despre Registrul Populației, în anii 70-80 ai secolului XX, ele păreau din domeniul fantasticului. Având în vedere dezvoltarea intensă a sistemelor informaționale actuale, acest proiect a devenit o realitate care vizează tot spațiul geografic al Republicii Moldova. Actualmente, zeci de mii de calculatoare constituie baza tehnico-materială a sistemului informațional demografic Registrul Populației. Totodată, desăvârșirea mecanismului de funcționare a Registrului Populației ține de activitatea Ministerului Tehnologiei Informației și Comunicațiilor. În prezent, în R. Moldova există un registru al populației care înregistrează populația în baza actelor de identitate (buletin de identitate / pașaport). Adică, se ține evidența mecanică doar a persoanelor care au primit actul de identitate respectiv. Totuși, specialiștii pledează pentru un registru electronic la nivelul întregii țări. În acest sens, este necesar un complex de elaborări electronice care să reunească toate sursele informaționale din teritorii – primării, spitale și alte instituții care furnizează informație despre populație, pentru ca, ulterior, această informație să fie înregistrată și sistematizată în centrul care coordonează activitatea Registrului Populației.

Concluzii

În articol am abordat subiectul sistemului de evidență statistico-demografică a efectivului populației în Republica Moldova, precum și dificultățile funcționării acestui sistem care afectează calitatea studiilor demografice. Totuși, soluționarea acestor dificultăți nu diminuează problemele demografice propriuzise cu care se confruntă Republica Moldova, precum: micșorarea drastică a natalității, creșterea mortalității populației, micșorarea ratei de nupțialitate și creșterea ratei divorțialității, criza familială, reducerea fertilității și alte probleme care necesită cercetări sistematice profunde.

Bibliografie

- [1] ПОКШИШЕВСКИЙ В. В. *География населения СССР*. Москва, 1971 (traducerea autorilor)
- [2] ГЕРОДОТ. *История в девяти книгах*. Ленинград, Editura Наука, 1972.
- [3] БОТВИННИК М. Н., РАБИНОВИЧ М. В., СТРАТАНОВСКИЙ Г. А.. *Жизнеописание знаменитых греков и римлян*. Москва, Editura Просвещение 1987. ISBN 5-09-000889-2
- [4] МЕДКОВ В. М. *Демография*. Москва, Editura Инфра-М, 2014. ISBN 978-5-16-009282-9
- [5] Anuarul Statistic al Republicii Moldova. Chişinău, Editura Statistica 2004. ISBN 9975-9828-2-4
- [6] Anuarul Statistic al Republicii Moldova. Chişinău, 2013. Editura Statistica. ISBN 978-9975-4068-4-0
- [7] Anuarul Statistic al Republicii Moldova. Chişinău, 2015. Disponibil:
http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Anuar_Statistic/2015/Anuar_statistic_2015.pdf